

Article

Mahinungdanong Kabilin: Ang Panghunahuna ni Jose Maria Sison (A Significant Legacy: The Jose Maria Sison Thought)¹

Regletto Aldrich Imbong

University of the Philippines Cebu, Philippines

Abstrak: Kining papel mobatbat sa lima ka mga mahinungdanong kabilin ni Jose Maria Sison nga mao ang mga mosunod: una, pagpaduso sa usa ka anti-rebisionistang baroganan; ikaduha, pagpalambo sa teorya sa malanatong gubat sa katawhan ni Mao Zedong; ikatulo, pagpa-asdang sa Marxistang panglantaw mahitungod sa hisgotanang kalinaw; ikaupat, paghatag og Marxistang sukaranan sa tinuhuan o relihiyon isip pwersa sa katilingbanong kausaban; ug ikalima, ang pagpatin-aw sa papel sa burukrata kapitalismo isip tungtungan sa pasismo. Tumong niining papel ang padayong pagpahiluna ni Sison isip usa ka importanteng teyorista dili lamang sa Pilipinas kon dili hasta sa tibuok kalibotan, hilabi na sa Pangkalibotanong Habagatan. Samtang ubay-ubay na ang mga nanag-unang pagtuon kabahin sa kamahinungdanon ni Jose Maria Sison isip Pilipinong Marxista ug makinasodnong iskolar, kini nga papel buot mosumpay sa mga pagtuon hilabi na human sa pagpanaw ni Sison niadtong Disyembre 2022.

Abstract: This paper will argue the five important legacies of Jose Maria Sison. The five legacies are: first, the upholding of an anti-revisionist standpoint; second, the development of the Maoist theory of a protracted people's war; third, the advancement of a Marxist view on the peace talks; fourth, the promotion of a Marxist view of faith or religion as a force for social change; and fifth, the clarification of bureaucrat capitalism as a basis of fascism. The paper aims to further position Sison as an important theorist not only in the Philippines but also the world over, especially in the Global South. While there are many previous studies concerning Sison as a Marxist and nationalist scholar, this paper furthers existing literature especially in the context after Sison's death last December 2022.

¹ Kini usa ka plenaryong lektura nga gihatag sa gipahigayon nga JMS Education Festival niadtong Pebrero 10, 2024, sa Unibersidad sa Pilipinas sa Cebu.

Keywords: Panghunahunang Jose Maria Sison, Anti-Rebisyonismo, Nasudnon Demokrasya, Marxismo, Maoismo

Mubo nga Pagbalik-tan-aw sa Kinabuhi ni Jose Maria Sison²

Si Jose Maria Sison, mas inila sa angga nga Joma, gipanganak niadtong Pebrero 8, 1939. Siya nahimugso sa hamugaway nga pamilya sa mga agalong yutaan ug politiko sa Cabugao, Ilocos Sur. Nakab-ot niya ang bata kang edukasyon ilawom sa pipila ka mga inilang pang-akademikong institusyon sa Manila, sama sa Ateneo de Manila, San Juan de Letran, ug UP sa Diliman. Nagdako ug testigo si Sison sa mga nagkadaiyang krisis sa katilingbang Pilipino, sa mga kalisdanan ug pakigbisog sa nasod nga gibandera sa mga inilang personalidad sama ni Claro M. Recto, Renato Constantino, Teodoro Agoncillo, ug Alejandro Lichauco. Si Jose Maria Sison pukaw nga nagpalanog sa mga anti-kolonyal nga mga kalihokan sa nasodnong kalingkawasan sa tibuok kalibotan. Kini makita sa iyang pagpangulo sa kalihokang sosyalismo sa Pilipinas ug sa mga anti-rebisyonistang kalihokan sa Tsina ilawom sa panglantaw ug pagtuon sa bantogang rebolusyonaryo nga si Mao Zedong.

Ang dekada '60 usa ka signipikanteng yugto sa kinabuhi ni Sison ug ingon man sa kasaysayan sa katawhang Pilipino. Sa tuig 1962, sa edad 23 anyos, misalmot si Sison sa karaang Partido Komunista sa Pilipinas (nga habig sa Ruso) diin nahimo siyang myembro sa Komiteng Tigpatuman (KT) sulod sa usa ka tuig. Kuyog sa ubang mga kabataan nga makinasadnon ug demokratikanhon sa iyang panahon, gitukod nila ang Kabataang Makabayan niadtong 1964. Si Jose Maria Sison nahimong pasiunang taga-pangulo niini. Miaslom ang relasyon ni Sison sa mga inilang lider sa karaang Partido Komunista human sa iyang pagsaway sa pipila ka mga oportunistang ug rebisyonistang baroganan, panglantaw, ug pagtuki sa karaang partido sa katilingbang Pilipino. Bunga niini, gipalagpot si Jose Maria Sison ug pipila ka mga kaubanan niini sa karaang Partido. Isip resulta, subling gitukod ni Jose Maria Sison ang usa ka Partido Komunista sa Pilipinas ilawom sa lamdag sa Marxismo, Leninismo, ug Panghunahunang Mao Zedong niadtong 1968.

Dinhi gi-asdang ug gipangulohan ni Sison ang gitawag nga Unang Bantogang Kalihokang Pagtul-id sa bag-ong tinukod nga Partido Komunista sa Pilipinas. Pipila ka bulan human natukod ang bag-ong Partido Komunista, gitukod usab ni Sison ang Bag-ong Kasundalohan Sa Katawhan (o Bagong Hukbong Bayan/BHB) niadtong 1969 kauban si Bernabe Buscayno ug pipila ka mga nahabilin sa karaang Hukbong Mapagpalaya ng Bayan (HMB).

Tungod sa kinaiya sa mga organisasyon nga direkta niyang gipangulohan, milihok si Sison sa tinago sa unang bahin sa dekada '70. Tungod sa mga paningkamot ni Sison ug mga

² Alang sa mas lawom nga pag-ila sa kinabuhi ni Joma, pwedeng mosangguni kang Sison ug Ninotchka Rosca (2004), Gregg Jones (2019), ug Sison ug Rainer Werning (1989).

kaubanan niini sa pagpundar sa milabay nga mga dekada, nakapahimugso kini og usa ka kusingang anti-imperyalista, anti-pasista, ug anti-pyudal nga kalihokang masa sa kasyudaran nga misangko sa inilang Unos sa Unang Kwarto sa Dekada 70 (First Quarter Storm of the 1970s). Dinhi niini nga yugto sa kasaysayan sa nasod natay-og ang katilingban hilabi na ang mga naghari-hariang mga hut-ong sa nasod. Usa ka bul-og sa sunod-sunod nga unos sa pagsukol ang gihulma sa mga higanteng paglihok sa katawhang gipahimuslan ug gilupigan. Ilawom sa Balaod Militar sa diktaduryang Ferdinand Marcos Sr., gipadayon ni Sison ang paglihok sa tinago, kasagaran didto sa kabanikanhan, hangtod sa iyahang pagkadakop niadtong tuig 1977. Siya gibilanggong inusara sa usa ka gamayng karsel himulag sa ubang mga binilanggo. Gibuhian lamang si Sison human sa pag-asdang sa katawhan sa EDSA 1. Kini taliwala sa paningkamot sa administrasyong Corazon Aquino alang sa nasodnong pakighi-uli. Apan sa iyang pagbiyahe didto sa The Netherlands niadtong tuig 1988 aron mohatag og usa ka lektura kon pagbatbat, gibawian si Sison sa iyang pasaporte sa panggamhanan sa Pilipinas ug gipasakaan og kaso sa paglapas sa Anti-Subversion Act. Sukad niini, pugos nga naglihok si Sison sa langyaw nga nasod, diin padayon niyang gipakigbisogan ang iyahang posisyon isip asylee taliwala sa mga pagpanglista sa Estados Unidos nga siya usa ka terorista.

Apan bisan paman sa iyang pagkahimulag sa yutang natawhan, padayon si Sison sa pagtuki sa kahimtang sa katilingbang Pilipino ug mga isyu niini. Sa hinapos sa dekada '80 hangtud na sa unang bahin sa dekada '90, ilawom sa pangalang Armando Liwanag, gipangulohan niini ang gitawag nga Ikaduhang Bantogang Kalihokang Pagtul-id subay sa dokumentong "Reaffirm our Basic Principles and Carry the Revolution Forward" (Liwanag 1992). Aktibo usab siya sa hisgotang kalinaw tali sa mga komunista ug gobyerno, diin si Sison ang inilang Chief Political Consultant sa National Democratic Front of the Philippines (NDFP). Kini nga hisgotanang kalinaw nagapadayon gikan pa sa unang administrasyong Aquino hangtod na sa kasamtangang administrasyong Marcos Jr.

Si Sison nahimong instrumento sa pagbugkos sa kusog sa mga anti-imperyalistang pormasyon sa tibuok kalibotan, hilabi na sa pagkatukod sa International League of People's Struggle (ILPS) niadtong 2001 diin siya nahimong founding chairperson ug chairperson emeritus niini. Sa ulahing bahin sa iyahang kinabuhi, hilabi na sa panahon sa pandemya, nakita ang ka-aktibo ni Sison sa mga online nga diskusyon nga gipangunahan sa mga kabatan-onan sa Europa, sa Pilipinas, ug ingon man sa mga magtutudlo. Niining yugtoa mas napatin-aw ug nahatagan ni Sison og panahon sa halawom nga pagtagad ang mga pundamental nga hisgotanan, sama pananglit sa kahimtang nga alang-alang pyudalismo sa nasod nga Pilipinas (Sison 2020). Niining ulahing bahin usab sa iyahang kinabuhi, giplano niyang tigumon ug imantala ang iyahang mga sinulat sa serye sa mga libro.

Dakong pribilehiyo nga personal ko'ng nahinabi si Sison didto sa The Netherlands niadtong 2020, diin gisaysay niya ang plano sa iyahang mga umaabot nga publikasyon nga mamahimong atabay sa kaalam ug giya sa mga buot mosabot ug, labaw sa tanan, mousab sa

katilingbang Pilipino. Namatay si Sison niadtong Disyembre 16, 2022, sa pangedarong 83 anyos.

Mga Legasiya sa Teorya ug Praktika

Samtang buhi pa, niasdang ang pangalan ni Sison isip nahiusa sa mga bantogang Marxistang rebolusyonaryo ug tighunahuna. Sa iyahang sinulat nga *Biographical Dictionary of Marxism*, giila si Joma Sison sa usa ka Amerikanong political scientist ug professor nga si Robert Gorman (1986) isip kuyog sa 210 ka mga importanteng Marxistang kalibotan human sa publikasyong *Communist Manifesto* (1848). Ang magsisibya nga si Gregg Jones (2019) naga-ingon nga kon si Mao Zedong ang naghatag og usa ka ideolohiya isip semento nga nagakupot sa kalihokang Pilipino diha sa paghinapos sa mga katuigang 1960, si Sison usab ang mihatag og sukaranan sa panglantaw niini. Ang Canadian nga pilosopo nga si Joshua Moufawad-Paul (2022) miila usab kang Sison isip importanteng personalidad para sa matag kasamtangang Maoista. Ang kabantogan ni Sison, dili lamang tungod sa walay puas nga pagpadayon niini sa Marxistang-Leninistang-Maoista nga tradisyon, kon dili hasta sa pagpahaom niini sa kahimtang sa kinabag-ang katawhang Pilipino.

Unsa ang mga inilang legasiya ni Sison? Dinhi buot kong ilantugi ang lima ka mga importanteng kabilin ni Sison sa natad sa teorya ug praktika sa pag-usab sa katilingban. Una, ang pagduso sa anti-rebisyonistang baroganan; ikaduha, ang pagpalambo sa Maoistang teoryang malanatong gubat sa katawhan; ikatulo, ang pag-asdang sa usa ka Marxistang panglantaw sa hisgotanang kalinaw; ikaupat, ang Marxistang panglantaw sa pagtuo o relihiyon isip pwersa sa katilingbanong kausaban; ug ikalima, ang pagpatin-aw sa posisyon sa mga burukratang kapitalista isip sukaranan sa pasismo.

Tungod sa kahagip-ot sa wanang, kining lima ka hisgotanan ang nakitang mga mayor nga kabilin sa panghunahuna nga Jose Maria Sison. Hionua, kini wala magpasabot nga limitado lamang dinhi ang iyang kabilin. Posibleng aduna pa'y wala mabatbat dinhi apan mahisgotan sa uban o sa lain na usab nga pagsulat sa umaabot.

A. Pagpaduso sa Anti-Rebisyonistang Baroganan

Adunay pipila ka mga pundamental nga sinulat ug panglantaw si Sison taliwala sa panahon sa pangkalibotanong kalibug, kaguliyang, ug relatibong pag-atras sa Marxismo-Leninismo-Maoismo. Ang dekada '60 dili lamang yugto sa pagkatukod sa mga bag-ong pwersa sa kausaban sa katilingbang Pilipino, kon dili yugto usab kini sa hait nga panagbangi tali sa kanhi Unyon Sobyet ug Sosyalistang Rusya (USSR) ug Partido Komunista sa Tsina (PKT). Mahinumdoman nga niadtong tuig 1962, unang gitawag ni Mao Zedong nga rebisyonista ang Unyon Sobyet tungod sa pagtalikod niini sa pundamental nga mga prinsipyong Marxismo-Leninismo ug sa hinay-hinay nga paghawan niini sa dalan aron

subling ibalik ang kapitalismo sa Rusya (Robinson ug Shambaugh 1995). Gani niadtong 1958 pa lamang, lima ka tuig human sa pagkamatay ni Joseph Stalin, gipagawas na ni Mao Zedong (2007a ug 2007b) ang duha ka mga kritikal nga komento niini mahitungod sa ekonomyang Sobyet: “Concerning Stalin’s Economic Problems of Socialism in the USSR” ug “A Critique of Stalin’s Economic Problems of Socialism in the USSR.”

Sa dekada '60, gilunsad usab ni Mao Zedong ang Great Proletarian Cultural Revolution (GPCR) nga milanat ngadto sa dekada '70 hangtod na sa pagkamatay niya niadtong 1976. Giila ang GPCR isip kalihokang masa nga nibangga sa mga rebisyonistang panghunahuna dili lamang sa sosyalistang katilingban kon dili hasta usab sulod sa partido.

Ang paglambo sa panghunahunang Jose Maria Sison nakaangkla sa mga pwersa sa kausaban sulod sa Pilipinas subay sa kontekstong internal nga panagbangi sa Internasyunal nga Kalihokang Komunista. Kini nga konteksto wala lamang magtukmod ni Sison nga moposisyon sulod niini nga mga internasyunal nga panagbangi kon dili nagtukmod usab kaniya sa pag-umol og usa ka batakang kinaiya ug baroganan alang sa mga pwersa sa kausaban sa Pilipinas. Gani, sa dekada '80, nigamot kini nga kaguliyang ug panagbangi sulod mismo sa mga nagkadaiyang pormasyon o mga kapunongan sa katilingbang Pilipino, timaan sa pagkalambigit sa nasod sa mga internasyunal nga kalihokan sa mga init nga yugto sa kasaysayan.

Usa ka mayor nga kontribusyon ni Sison sa Internasyunal nga Kalihokang Komunista mao ang iyang sinulat nga *Stand for Socialism against Modern Revisionism*. Dinhi gipatin-aw ni Sison ang: una, anti-rebisyonistang baroganan sa bag-ong tinukod nga Partido Komunista sa Pilipinas; ikaduha, ang sukaranan sa kabiling Lenin ug Stalin ug ingon man ang pag-ila sa pinakadakong kasaypanan ni Stalin; ikatulo, ang proseso sa pagpanumbalik sa kapitalismo sa Rusya; ug ikaupat, ang mga pagtulon-an sa pagkahagsa sa modernong rebisyonismo sa karaang USSR. Matod pa ni Sison (Liwana 2017), adunay ideolohikal ug politikal nga kalibog diha sa krisis sa pagkahagsa sa mga nanag-unang rebisyonistang partido ug mga rehimeng gihulagway nga nagbarog sa sosyalismo o Stalinismo imbes nga pagatawngong modernong rebisyonismo. Kini nga paghulagway usa ka sayop kay, imbes pagatawngon nga rebisyonismo, giila gihapon nga usa ka matang sa sosyalismo. Ang mga pagtuon nga gisubay ni Sison sa *Stand for Socialism against Modern Revisionism* naglakip sa mas tukma nga pagsabot sa mga pundamental nga Marxista-Leninista-Maoistang konsepto sama sa anti-rebisyonistang linya, diktadurya sa proletaryado, sosyalistang rebolusyon ug konstruksyon, pangkulturang rebolusyon, ug proletaryong internasyunalismo.

Buot kong hatagan og gibug-aton ang konseptong pangkulturang rebolusyon. Kini tungod kay dinhi usab makita ang pagka-orihinal ni Sison sa panglantaw batok sa *Gonzaloismo*.³ Giila ni Sison ang kamahinungdanon sa paglunsad og usa ka pangkulturang

³ Ang Gonzaloismo nagsubay sa mga pagtulon-an ni Abimael Guzman o mas inila sa iyahang *nom do guerre* nga Gonzalo, ang kanhi lider sa Communist Party of Peru.

rebolusyon duyog sa politikal ug sosyo-ekonomikong rebolusyon. Giila usab ni Sison ang legasiya ni Mao Zedong kalambigit sa teorya ug praktika sa pangkulturang rebolusyon nga gimodelo gikan sa GPCR.

Sa usa ka pakighinabi ni Sison (Sison and Imbong 2021), nga gimantala usab sa libro nga *On the Philosophy of Marxism-Leninism-Maoism*, mihatag og sumada si Sison sa mga panghunahuna ni Mao Zedong. Usa sa unom ka mga importanteng kabilang Mao Zedong ang teorya mahitungod sa praktika sa padayong rebolusyon ilawom sa diktaduryang proletaryado pinaagi sa GPCR. Matod pa ni Sison, kini mao ang pinakabantogan ug tungtongang makasaysayan nga kontribusyon ni Mao Zedong. Kini sukwahi sa giasdang sa mga Gonzaloista mahitungod sa pagka-unibersal sa gubat sa katawhan isip esensyal nga elemento sa Maoismo. Matod pa sa Gonzaloismo, daw haom para sa tanang nasod, bisan unsa pa man ang sirkumstansya ug mga makanunayong kakuyog niini, ang panginahanglan sa usa ka militarisadong partido. Matod pa ni Sison, kini dili Maoismo kon dili usa ka pag tuis sa panghunahunang Mao Zedong. Usa kini ka orihinal nga kontribusyon ni Sison mahitungod sa usa ka matang sa anti-rebisyonistang linya, diin ang nataran sa panagbangi wala na sa Marxismo-Leninismo kon dili gidala ug giisa na usab sa pinakataas nga yugto sa kalambuan niini: Maoismo.

B. Pagpalambo sa Maoistang Teoryang Malanatong Gubat sa Katawhan

Ang wala pagdawat ni Sison sa posisyon sa mga Gonzaloista mahitungod sa giingong unibersal nga kinaiya sa malanatong gubat sa katawhan (MGK) wala mangahulogan sa pagsalikway niini. Gipahaom ni Sison ang MGK isip usa ka konseptong nahimugso ilawom sa alang-alang kolonyal ug alang-alang pyudal nga kinaiya sa katilingbang Tsino aron malikayan ang subhetibistang aplikasyon niini.

Subay sa iyang sinulat nga *Specific Characteristics of our People's War* (SCPW), mibatbat si Sison (2017) nga pinaagi lamang sa pagsabot sa espesyal nga mga kinaiya sa gubat sa katawhan mamahimong masagop ang mga balaod nga nagdumala niini ug makapahaom o makapaniguro sa saktong estratehiya ug taktika. Tumong sa SCPW nga mapunting ang mga adbentahe ug mga disadbentahe niini, ingon man ang mga kalig-onan ug kahuyangan. Kini aron nga matagamtam ang tugob nga adbentahe ug kalig-onan sa gubat sa katawhan ug malatasan ang mga kalisdanan, kahuyangan, ug mga disadbentahe. Dinhi usab nakulit ang konseptong major islands first, then the other islands later (mga mayor nga isla una, dayon ang uban pang isla), konseptong langyaw sa sirkumstansyang Tsina kaniadto.

Sa tukmang higayon kini nga panglantaw namantala sa artikulong “On the Question of People's War in Industrial Capitalist Centers,” kon diin giila ni Sison (2019) ang teorya ug praktika sa MGK sa iyahang mga sinulat diha sa partikular nga kinaiya sa Pilipinas para sa usa ka armadong rebolusyon. Giila usab ni Sison ang partikular nga kinaiya sa Pilipinas isip kapupod-an ug kahimtang sa kabukiran kuyog sa uban pang mga konsiderasyon. Sa

susamang artikulo, gitubag ni Sison ang Gonzaloistang posisyon kalambigit sa unibersalismo sa MGK, hilabi na sa pagpatuman niini diha sa mga sentrong kapitalista ug imperyalistang nasod. Matod pa ni Sison, wala'y pulos ang pagpadilaab og armadong rebolusyon sa kasyudaran man o kabanikanhan kon wala na magsubay sa obhetibo ug subhetibong kahimtang. Mipadayon siya nga ang usa ka armadong insureksyon sa kasyudaran sa mga kapitalistang estado molampos lamang kon kini nga estado atakihon na sa kahuyang gumikan sa mga internal nga krisis, sama sa krisis sa pangkalibotanong kapitalistang sistema, kalisdanan bunga sa pagsalmot niini sa mga inter-kapitalista ug inter-imperyalistang gubat, ug ang pagtumaw sa usa ka rebolusyonaryong kalihokang masa nga adunay igong armadong kusog nga mokomprontar niini.

Ang Paris Commune kaniadtong 1871 ug Rebolusyong Bolshevik kaniadtong 1917 ang duha ka sanglitanan nga gisaysay ni Sison isip ehemplo sa kasinatian sa MGK sa kasyudaran sa mga kapitalistang nasod. Gipasabot ni Sison nga kining duha ka matang sa insureksyon gitukmod sa kahinog sa mga kondisyon ug mga pwersa sa kausaban diin, sa hataas nga panahon sa rebolusyon, nahatutok sa kalit apan makatay-og-sa-kalibotan nga mga pag-alsa. Matod pa ni Lenin, adunay mga dekadang wala'y mga panghitabo apan adunay mga semana diin daw deka-dekada ang gibug-aton sa mga panghitabo. Gibansagan ni Sison ang posisyon sa Gonzaloismo sa MGK sa terminong walhong oportunisto, o pekeng Maoismo, o padulong pa hinuon sa ginahimo sa mga agent provocateur diin sila magasangyaw og magsugod og gubat sa katawhan sa mga sentrong industriyal nga nasod bisan wala'y kaandaman sa mga suhetibong pwersa niini ug mga paborableng obhetibong kondisyon nga moalagad niini. Tungod niini, gibansagan usab si Sison ug mga sumusunod niini nga anaa sa tuong oportunisto tungod sa pagsalikway sa unibersalismo sa MGK.

C. Pag-asdang sa Usa ka Marxistang Panglantaw sa Hisgotanang Kalinaw

Matod pa ni Karl Marx, ang kahulogan sa kalinaw mao ang pagkahanaw sa oposisyon batok sa sosyalismo. Buot ipasabot, mamahimong mahinungdanon lamang ang kalinaw kon kini paingon sa dalan sa sosyalismo. Sukad sa pagsugod sa yugto sa mga proletaryong rebolusyon, pipila usab ka mga rebolusyonaryong kalihokan ang misulod sa hisgotanang kalinaw isip laing wanang aron makab-ot ang mga rebolusyonaryong tinguha niini. Ang pipila misangko sa kadaugan, sama sa kasinatian sa Tsina ubos ni Mao Zedong ug sa Vietnam sa pagdumala ni Ho Chi Minh. Apan ang kadaghanan usab naundang ug misira tungod sa ko-optasyon ug hinay-hinay nga pag-abandona sa mga rebolusyonaryong tinguha.

Matod pa ni Sison (2021), ang mga rebolusyonaryo nga determinadong mobitbit sa mga tinguha sa nasudnong demokratikanhong rebolusyon mamahimong moposisyon sa kalinaw isip lohikal ug lehitimong pamaagi sa pag-asdang sa mga rebolusyonaryong tinguha. Samtang sa susamang paagi, ang kaatbang nga habig nagahunahuna usab sa susamang tumong sa pakigkalinaw isip pamaagi sa pag-asdang sa iyahang mga tinguhang pagpadayon sa gahum sa nagharing hut-ong.

Dili malikayan nga ang panagbangi sa lamesa magsalamin, labaw sa tanan, sa aktwal o kongkreto nga kinaiya sa panagbangi sa panggubatan, ug kini mao'y magtukmod sa padayong gubat sa katilingban. Kini nagpakita sa usa ka Marxistang panghunahuna ug pagsabot sa kinaiya sa kalihokang kalinaw. Giila ni Sison nga ang lamesa sa negosasyon sa kalinaw dili himulag sa kinaiya sa kongkretong panagbangi sa aktwal nga kahimtang sa katawhan diha sa aktwal nga natad panggubatan. Ang panghunahuna subay sa materyalistang panglantaw sa negosasyon sa lamesa sa kalinaw, naghulma sa ideolohiya pinasikad sa kongkreto nga kahimtang ug panagbangi sa katilingban. Wala'y iyahang kaugalingong reyalidad ang lamesa sa negosasyon sa kalinaw tungod kay kini usa lamang ka salamin ug nagadepende sa tinud-anay nga kongkreto nga kahimtang sa katawhan nga nanagposisyon sa lamesa sa negosasyon. Ang lamesa sa negosasyon sa kalinaw gihimugso pinaagi sa materyal nga sukaranan, hinungdan, ug gigikanan niini.

Ang panghunahuna sa teorya sa kalinaw isip repleksyon lamang sa materyal nga kondisyon o panagbangi sa katilingban nagpatin-aw dili lamang sa kinaiya ug linya sa usa ka kalihokang kalinaw kon dili nagpatin-aw usab sa kinaiya ug linya sa mas lapad nga rebolusyonaryong kalihokan nga milingkod sa hisgotanang kalinaw. Sa panghunahuna nga Marxista, ang materyal ug ideolohikal nga kalihokan adunay diyalektikal nga relasyon. Ug busa mao usab ang relasyon tali sa hisgotanang kalinaw ug sa rebolusyonaryong kalihokan.

Labaw pa sa teorya, nakita usab ang ka mahinungdanon sa kontribusyon ni Sison diha sa praktika sa hisgotanang kalinaw. Kini masuta pinaagi sa sinulat nga *The Hague Joint Agreement* ug ang *Joint Agreement for Safety and Immunity Guarantees* (JASIG), isip mga importanteng dokumento ug praktika sa hisgotanang kalinaw dili lamang sa konteksto sa Pilipinas kon dili bisan sa kalibotanong kalangkoban.

Mahinumdoman nga usa si Sison sa mga negosyador sa duha ka partido nga nipirma sa mga nahaunang nahisgotang mga dokumento. Ang *The Hague Joint Agreement* (Government of the Republic of the Philippines and the National Democratic Front of the Philippines 1992) naghatag og pagpakahulugan pinaagi sa lohika sa pagkab-ot og makataronganong kalinaw nga nagtubag sa mga ugat-hinungdan sa usa ka gubat sibil. Mahinumdoman nga ang *Agreement (Kasabutan)* adunay upat ka mga substantibong hisgotanan: una, ang Balaod sa Tawhanong Katungod ug Internasyunal nga Pamalaod Tawhanon (*Human Rights and International Humanitarian Law*); ikaduha, ang Mga Katilingbanon-Ekonomikanhong Reporma (*Socio-Economic Reforms*); ikatulo, ang Mga Politikanhon ug Konstitusyunal nga mga Kabag-ohan (*Political and Constitutional Reforms*); ug ikaupat, ang Pagtapos sa Giyera sa mga Nanagkabanging mga Pwersa (*End of Hostilities and Disposition of Forces*).

Gipakita sa sunod-sunod nga pagkahan-ay sa mga substantibong hisgotanan dili lang ang paghapsay-hapsay sa mga pamaagi niini kon dili ang pagkab-ot usab sa mga gikinahanglang rekisitos aron moasdang ang hisgotanang kalinaw ug matubag ang mga

pundamental nga mga problemang nagtukmod sa katawhan nga moalsa batok sa panggamhanan. Tungod kay pirmado kini sa Government of the Republic of the Philippines (GRP), maingon nga kini nga lohikal ug giila pod sa GRP ug dili lamang sa mga grupo ilawom sa NDFP.

Ang Hiniusang Kasabotan tali sa GRP ug sa NDFP kon JASIG (Joint Agreement between the Government of the Republic Philippines (GRP) tali sa National Democratic Front of Philippines (NDFP) kabahin sa Safety and Immunity Guarantees | UN Peacemaker,” n.d.) nagpakita sa usa ka abante nga kasinatian sa Pilipinas sa hisgotanang kalinaw. Kini nagahulagway kon giunsa mismo pag-ila sa mga langyaw nga iskolar ang JASIG. Pananglit, adunay umaabot nga pagabuhatong Encyclopedia on Law and Peace nga gipangunahan og trabaho sa mga iskolar sa pagtuon sa kalinaw gikan sa langyaw nga mga unibersidad. Usa ako sa gihangyo nga mosulat sa usa sa mga unod niini, partikular sa hisgotanang “Immunities of Negotiators and Mediators.” Subay sa inisyal nga pagrebyu, giila niini nga mga iskolar nga adunay kakulang sa mga sinulat o taksanan sa pagpaniguro sa kaayohan sa mga negosyador. Ang kasabotan sa Pilipinas nahimutang nga pinaka-abanteng teksto kabahin niini nga hisgotanan.⁴ Giila sa mga langyaw nga iskolar ang pagka-abante sa dokumento sa kasabotang JASIG isip pinakalambo nga istandard kon unsaon pagpahigayon sa kasegurohan sa tukmang seguridad sa mga negosyador ug uban pang konektado sa usa ka negosasyong pangkalinaw. Samtang sama sa *The Hague Joint Agreement*, ang JASIG usa usab ka produkto sa duha ka partido nga misulod sa negosasyong pangkalinaw. Dinhi dili ikalimod nga ang panghunahunang Jose Maria Sison mao’y lamdag aron mahimugso kining makasaysayanon ug nabaniog nga dokumento.

D. Paghatag og Marxistang Panglantaw sa Pagtuo o Relihiyon isip Pwersa sa Katilingbanong Kausaban

Mas nailhan ang Marxismo isip panghuna-huna o tradisyon nga sukwahi o batok sa tinuhoan o relihiyon. Kini subay sa mga gipangbatbat mismo ni Marx mahitungod sa relihiyon. Sumala pa sa iyang sinulat nga *Critique of Hegel’s Philosophy of Right*, nagkanayon si Marx nga “ang relihiyon kahupayan sa mga gipahimuslang nilalang, kasing-kasing sa kalibotang walay kasing-kasing, ug kalag sa mga kahimtang wala’y kalag. Ang relihiyon ang opyu sa katawhan.”⁵ Subay niini, mipadayon si Marx nga “ang pagbungkag sa relihiyon isip makalinglang kalipay sa katawhan mao ang pagpanawagan sa tinud-anay nga kalipay.”

Sa dili pa nako ibatbat ang mga panglantaw ni Sison mahitungod sa relihiyon, tugoti ko sa paghatag og hamubong katin-awan sa mga konteksto diin gihuptan ni Marx ang

⁴ Subay sa pakigbayloanay og mensahe sa email niadtong Nobyembre 6, 2023, ang usa ka rebyuwer miingon: “there is little literature or standards on [immunities of negotiators and mediators] and that the Philippine agreement is the most developed text on these questions.”

⁵ Tan-awa ang Karl Marx (1843). Ang Ingles nga translasyon: “religion is the sigh of the oppressed creature, the heart of a heartless world, and the soul of soulless conditions. It is the opium of the people.”

maong mga pulong. Pinaagi niini atong masabtan ang baroganan ni Sison ug matubag ang mga pagpangdaot sa mga mini nga Marxista ug bisan mga anti-komunista sa ilang pagtamay sa Marxistang posisyon kabahin sa tinuhoan.

Maingon nga ang panghuna-huna mismo ni Marx miagi og mga yugto sa paglambo, diin kini dili himulag sa paglambo, o kanunay nga kuyog sa mga kongkretong reyalidad sa katilingban ng iyang gipuy-an.⁶ Maingon nga adunay usa ka “epistemological break” diha partikular sa pag-asdang o pagtikang sa iyang panglantaw gikan sa “tawhanon” o “humanistang Marxismo” ngadto sa perspektibang paingon sa “materyalistang Marxismo”. Kini masuta diha sa pagkasulat sa dokumentong *The Communist Manifesto* niadtong 1848. Maingon nga ang tanang Marxistang kasulatan sa wala pa masulat ang *The Communist Manifesto* nasulod sa “makitawhanon” o “humanist” nga yugto ni Marx. Ug ang tanang sinulat human sa *The Communist Manifesto* niadtong 1848 nahiluna sa “materyalista” nga yugto. Dinhi hinay-hinay nga na diskubre ang gitawag nga syensya o metodolohiya sa pag-usab sa katilingban. Kini mao ang materyalismong istoriko, kasaysayang materyalismo subay sa mga moda sa produksyon, nga naka-angkla sa syentipikong sosyalismo.

Hinungdan nga kining mga pagbatbat ni Marx mahitungod sa relihiyon diha sa *Critique of Hegel's Philosophy of Right*, nga namantala kaniadtong 1843, nalakip sa yugto sa Marxistang makitawhanon o “humanista,” diin ang gitumong sa iyahang kritisismo mao ang kritisismo mismo sa ideolohiya nga daw nagdumala sa mga butang-butang o tuo-tuo.

Apan sa mas lalom nga pakisusi, dili tumong ni Marx nga ihulagway sa negatibo ang pagtuo o relihiyon isip katilingbanong institusyon. Kini hilabi na niadtong mga sirado og pagtan-aw mahitungod sa pagtuo o relihiyon nga gipakuyanap sa mga kontra Marxismo (Papke 2014).

Diha sa sekular nga Marxismo o pagkatawhanon (humanist) ni Marx, tumong lamang mao nga mapakita ang pagtuo o relihiyon isip kadangpan. Kini hilabi na sa mga nawagtangan na og paglaom diha sa usa ka katilingban nga puno sa pagpahimulos ug kasamok. Sa ingon niini nga panghunahuna, gitan-aw ang institusyon sa relihiyon isip usa ka positibong pwersa sa katilingban, uban sa nataran sa superistruktura nga nagsalamin sa panagbangi sa istruktura. Ug sumala pa sa sinulat ni Louis Althusser (2014) sa iyahang pagpalambo sa Marxistang pagsabot sa estado ug sa mga aparatu niini, kini wala mahisguti ug mapabug-ati sa mga ulahing sinulat ni Marx.

Sa sinulat ni Sison (2005) nga *Ideology and Religion in the Philippines*, gisubay niini ang tulo ka mga dagkong pagtuo sa Pilipinas ug ang relasyon niini sa matag usa: Kristyanismo, burgis nga liberalismo, ug Marxismo. Sa pagtuki ni Sison sa relasyon sa tulo ka mga pwersa sa pagtuo, gigamit niya ang panghunahuna nga Marxismo. Kini tungod kay

⁶ Maayong mabasa dinhi si Louis Althusser (2005).

gipakita ni Sison ang tulo ka mga pagtuo isip nakaangkla sa matag yugto sa kasaysayan sa Pilipinas isip progresibo o dili man gani rebolusyonaryo. Sumala ni Sison, ang Kristyanismo sa Pilipinas miasdang sa dignidad sa tawo, kagawasan sa konsensya, ug pag-alagad sa uban. Gani, sa kasaysayan sa Pilipinas, mahinungdanon ang papel sa Kristyanismo isip pwersa nga unang mipukaw sa makinasodnong panglantaw ug tinguha taliwala sa kolonyalismong Espanyol. Sa pikas bahin, progresibo usab ang burgis nga liberalismo sa pagbangga niini sa pyudalismo ug sa mga atrasadong kultura ug panglantaw nga nahiuban niini.

Gipakita ni Sison sa nahisgotang sinulat nga isip ideolohiya o pagtuo, kini nga mga institusyon sa relihiyon pagsalamin lamang sa mga materyal nga panagbangi sa katilingban. Ang mga institusyon sa relihiyon dili lamang bunga sa mga atrasado ug kontra-rebolusyonaryong panglantaw kon dili bunga usab sa mga progresibo ug rebolusyonaryong baroganan. Ug tungod niini, ang mga institusyon sa pagtuo o relihiyon mamahimong sukaranang pwersa sa kausaban kon magiyahan ang paglihok niini paingon sa sakto ug progresibong mga tinguha.

Sa sinulat sa usa ka John Malvar (2021) sa World Socialist Website, gipasanginlan si Sison ug ang asawang si Julie Delima nga daw kuno sila mga oportunistang mga institusyon sa relihiyon gumikan kay, sa ilang pagtuki og baroganan, ila nang giabandona ang materyalistang panglantaw sa kalibotan. Ang kritisismo ni Malvar naghulagway lamang sa usa sa mga mini nga Marxista diin adunay pagkasimplista ug pagkahubas sa pagsagop sa tinud-anay nga gilawmon sa materyalismong Marxismo. Kini nga kritisismo susama usab sa panghunahuna nga pasista ug anti-komunista nga buot lubagon ang Marxismo aron mahimulag sa linyang masa. Bitbit ang ideyalista nga panglantaw, ang sukaranan ni Malvar nagtan-aw nga ang relihiyon human-daan ug himulag sa mga kongkretong panagbangi sa katilingban nga mao'y hinungdan sa kinaiya og pulso sa masang katilingban.

E. Ang Pagpaklaro sa Burukrata Kapitalismo isip Basehan sa Pasismo

Una sa tanan, ang pangutana mao nganong mahinungdanon man ang pagpataas sa hisgotanang burukrata kapitalismo? Si Joel Rocamora nagpasangil nga ang *Philippine Society and Revolution* (PSR) ni Sison susama sa *Indonesian Society and Revolution* (ISR) nga iya sa Partido Komunista sa Indonesya (PKI) nga sinulat ni Dipa Nasuntara Aidit. Si Aidit nga hataas og 16 anyos sa pangidaron kang Sison gipatay niadtong tuig 1965 panahon sa anti-komunistang kampanya nga gisuportaan sa Estados Unidos. Samtang si Jorge Magno, usa usab ka iskolar, nagsulat sa *Philippine Star* og pamasangil nga kinopya o “plagiarized” ni Sison ang PSR sa sinulat sa usa ka Maoista gikan sa Indonesia. Ang daw pagkapareho sa PSR ug ISR gihimong sukaranan sa pasangil nga dili layo sa tinuod ang pagkopya o pag-plagiarize ni Sison sa iyahang PSR sa ISR.⁷

⁷ Alang sa mas detalyadong pagsaysay sa pasangil ni Rocamora ug Magno, mamahimong basahon ang sinulat ni Guillermo 2018.

Usa sa mga importanteng pagtuon nga gihimo ni Ramon Guillermo (2018, p. 29), propesor sa Unibersidad sa Pilipinas, mihimakak sa mga alegasyon ni Rocamora ug Magno. Pinaagi sa usa ka makuti ug teknikal nga proseso sa panukiduki, gipunting ni Guillermo nga usa ka mayor nga kalahian sa PSR ug ISR mao ang sentral nga hisgotanan sa “burukratang kapitalismo”. Ang PSR ni Sison nagtuki kabahin sa sistemang “burukratang kapitalista” sa pangkagamhanang Pilipino nga wala malakip ug dili makita sa ISR ni Aidit. Matod pa ni Guillermo, “ang eksplasyon niini makit-an sa panaglahi sa baroganan sa PKI ug CPP mahitungod sa estado ug sa mga lider niini panahon sa pagsulat sa PSR ug ISR.” Mipadayon si Guillermo nga “samtang [ang ISR] gisuwat ilawom sa mga kondisyon diin adunay lambo nga kooperasyon tali sa KPI ug kang Sukarno, ang PSR gisulat sa diwa sa wala’y puas nga oposisyon sa estado sa Pilipinas.”⁸

Taliwas sa pasangil sa pagpangopya, maingon hinuon nga usa ka orihinal nga kontribusyon sa Panghunahunang Jose Maria Sison ang pagpalambo sa teoryang burukrata kapitalismo, hilabi na sa kontekstong mitipas kini sa panglantaw nga gisemento sa pinakadakong partido komunista gawas sa partido sa Unyong Sobyet ug sa Tsina panahon sa dekada 60. Dinhi gipakita ni Sison ang tiunay nga aplikasyon sa panghunahunang Marxismo-Leninismo-Maoismo subay sa diwa sa Marxismo nga nag-awhag sa kongkretong pagtuki subay sa kongkretong kahintang.

Mamahimong sukaranan nga ang kaluag sa PKI sa hisgotanang burukratang kapitalismo naghatag og tendensiya sa liberalismo sa seguridad hilabi na sa paglihok sa mga reaksyonaryong institusyon sa estado diha sa Indonesia. Sa kinaiya sa paglihok sa tinago, nahisukwahi si Sison nianang mga katuigang 1970s, kumpara sa mga kadre sa PKI nga naniguro sa relatibong kompyansa sa panahon ni Sukarno.

Apan sa pagkahagsa sa relatibong seguridad sa PKI, didto nilutaw ang nagtagong burukratang kapitalismo nga ang kabangis, o pasismo, mikutlo sa kinabuhi sa kapin 500,000 ka mga komunista sa Indonesya. Dinhi makita ang kamahinungdanon sa panghunahunang Sison sa iyang pagsubay sa hisgotanang burukratang kapitalismo isip sukaranan sa pasismo.

Matod pa ni Sison (Guerrero 1971) sa iyahang PSR, ang “burukratang kapitalismo maoy nag-unang pwersa sa lokal nga pasismo.”⁹ Tungod sa komplikadong relasyon sa mga burukratang kapitalista, mga lokal nga mga nagharing hut-ong, ug mga dagkong komprador ngadto sa imperyalistang Estados Unidos, mas tumaw ang mga hut-onganong panagbangi diha sa maka-imperyalista ug pasistang atake batok sa katawhang linupigan. Ang pagpunting mahitungod sa burukratang kapitalista isip instrumento sa pasistang estado

⁸ Ang orihinal nga Ingles nag-ingon: “An explanation might be found in the totally different attitudes the PKI and the CPP had toward the state and its leaders at the time of their writing. While the [ISR] was written under the conditions of a strong degree of cooperation between the PKI and Sukarno, PSR was written in the spirit of uncompromising opposition to the Philippine State.”

⁹ Matod pa sa Ingles: “bureaucrat capitalism is the basis of local fascism.”

naghulma usab og usa ka orihinal nga konsepto o kinaiya sa pasismo nga lahi sa naandan nang maka Yuropeyo nga tinubdan niini. Pinaagi sa paglambigit sa sistemang pasismo ngadto sa mga burukratang kapitalista, malampuson nga gihulagway ni Sison ang relasyon sa lokal nga politika nga kanunay duyogan sa usa ka huyang nga matang sa demokrasya. Kini tungod kay, ubos sa usa ka pasistang estado, ang burukratang kapitalista instrumento o aparato lamang sa makanunayon nga pagpang-atake sa katawhan. Kini nga penomena gitawag usab nga pasisasyon (o fascisation, matod pa ni Mongaya 2023). Gipakita ni Sison nga ilawom sa burukratang kapitalismo, ang estado adunay pikas nga nawong diin mopostura kini sa usa ka habig, usa ka burges nga demokrasya, samtang sa laing habig ang kinaiya sa pasismo o pagpang-atake sa katungod hangtod pa sa pagkutlo sa kinabuhi sa kinabag-ang katawhan. Pinaagi usab sa burukratang kapitalismo gipakita ni Sison ang pagka-wala'y umoy sa liberal nga demokrasya nga kanunay mapawos o lupigon lamang sa mga tendensiyang pasista.

Panapos: Si Sison ug ang Nasudnong Demokrasya

Sa gikaingon ko sa pasiuna, posibleng aduna pa'y daghang saysay kabilin si Sison nga wala pa mabatbat niining hamubo nga papel. Mamahimong makaingon kita nga sa kinatibok-an, ang kabiling panghunahuna ni Sison mao ang pagpatin-aw, pag-asdang, ug pagpalambo sa Nasudnong Demokrasya (ND) o politikanhong linyang ND sa Pilipinas. Dili ikalimod nga ang ND isip politikanhong linya adunay nagkadaiyang kalihokan ug mga pwersa nga nagsubay niini, ug nahimo kining usa ka mayor nga pwersa alang sa kausaban sa nasod. Lahi man tuod ang kinaiya sa politikanhong linya nga ND tungod kay wala man kini magagikan sa mga nagharing hut-ong ug sa mga pwersa sa estado, apan dili malalis nga ang ND usa ka dakong tinubdan sa impluwensya sa kalamboan sumala pa sa kasaysayan sa nasod ug ingon man sa tibuok kalibotan. Nakahiagom man ang ND og mga mayor nga mga kahuyangan ug kasaypanan kaniadto ug karon, ug nakasinati sa pinakabangis nga pagpang-atake sa pasistang estado, ang ND nagpabilin nga malahutayon ug nag-unang pwersa sa pakigbisog batok imperyalista, pasista, ug pyudal nga sistema, kansang tumong mao ang paglingkawas sa katilingban gikan sa hataas nga katuigang pagpang-ulipon sa imperyalismo, pyudalismo, ug burukrata kapitalismo.

Sa iyahang pagpasidungog kang Sison, si Joshua Moufawad-Paul (2022) miingon nga ang tanang nahabiling mga rebolusyonaryong higante milabay na sa handumanan.¹⁰ Gitapos niya ang iyahang pasidungog sa pagpanghinaot nga ang kamatayon sa henerasyon sa mga bantogang rebolusyonaryo nagpasabot nga ania na kita sa yugto nga ang sumusunod nga henerasyon dili na mailhan sa indibidwal nga mga pangalan kon dili sa mas kolektibong

¹⁰ Matod pa sa Ingles: "all of the remaining revolutionary giants are passing into memory."

diwa niini.¹¹ Sa pagtaliwan ni Sison, usa ka dakong kolektibong pwersa usab ang iyahang gibilin, gikuso-kuso sa tanang matang sa pagpang-atake, apan dili gayod mapildi-pildi. Sa pagpalambo ug pag-asdang niini nga pwersa, maingon nga padayong magpabiling buhi si Sison, kauban sa mga katawhang naglatas sa dalan sa kalingkawasan, sa nasod ug sa tibuok kalibotan. Ug dinhi atong maingon nga si Sison nahiluna gayod sa kalibotan, o sa mga pulong pa ni Ninotchka Roska, “at home in the world.”

Mga Sangguni

Althusser, Louis. 2005. *For Marx*. Translated by Ben Brewster. New York: Verso.

_____. 2014. *On The Reproduction Of Capitalism: Ideology And Ideological State Apparatuses*. Verso Books.

Gorman, Robert A. 1986. *Biographical Dictionary of Marxism*. Bloomsbury Academic.

Government of the Republic of the Philippines and the National Democratic Front of the Philippines. 1992. “The Hague Joint Agreement.” <https://www.peaceagreements.org/viewmasterdocument/569>.

Guerrero, Amado. 1971. *Philippine Society and Revolution*. Ta Kon Pao.

Guillermo, Ramon. 2018. “Blood-Brothers: The Communist Party of the Philippines and the Partai Komunis Indonesia” 7 (1): 13–38.

“Joint Agreement between the Government of the Republic Philippines (GRP) and the National Democratic Front of Philippines (NDFP) on Safety and Immunity Guarantees | UN Peacemaker.” n.d. Accessed September 11, 2023. <https://peacemaker.un.org/philippines-safety-immunity-agreement95>.

Jones, Gregg R. 2019. *Red Revolution: Inside The Philippine Guerrilla Movement*. Routledge.

Liwanag, Armando. 1992. “Reaffirm Our Basic Principles and Rectify Errors.” | *Kasarinlan: Philippine Journal of Third World Studies* 8 (1). <https://journals.upd.edu.ph/index.php/kasarinlan/article/view/302>.

¹¹ Matod pa sa Ingles: “may the death of this generation of great revolutionaries... means that we are now at a point... that the generation that follows in their wake is no longer about names of individuals but about a more collective sensibility.”

- _____. 2017. *Stand for Socialism against Modern Revisionism*. Foreign Languages Press. <https://foreignlanguages.press/colorful-classics/stand-for-socialism-against-modern-revisionism-armando-liwanag>.
- Malvar, John. 2021. "Communist Party of the Philippines Embraces Catholicism." *World Socialist Web Site*. February 23, 2021. <https://www.wsws.org/en/articles/2021/02/23/phil-f23.html>.
- Mao, Zedong. 2007. "Concerning Stalin's Economic Problems of Socialism in the USSR." In *Mao: On Practice and Contradiction*, edited by Slavoj Zizek. Verso.
- Marx, Karl. 1843. "Critique of Hegel's Philosophy of Right." 1843. <https://www.marxists.org/archive/marx/works/1843/critique-hpr/index.htm>.
- Mongaya, Karlo Mikhail. 2023. "Fascism, Fascisation, and Neoliberalism from Marcos to Duterte." In *Authoritarian Disaster: The Duterte Regime and the Prospects for a Marcos Presidency*, edited by Regletto Aldrich Imbong, 1–24. New York: Nova Science Publishers.
- Moufawad-Paul, Joshua. 2022. "Guerrilla Poet Passes: Obituary for Joma Sison." December 17, 2022. <http://moufawad-paul.blogspot.com/2022/12/guerrilla-poet-passes-obituary-for-joma.html>.
- Papke. 2014. "Karl Marx on Religion." October 15, 2014. <https://law.marquette.edu/facultyblog/2015/01/karl-marx-on-religion/comment-page-1/#comments>.
- Robinson, Thomas W., and David L. Shambaugh. 1995. *Chinese Foreign Policy: Theory and Practice*. Clarendon Press.
- Sison, Jose Maria. 2005. "Ideology and Religion in the Philippines." Jose Maria Sison. May 7, 2005. <https://www.josemariasison.eu/ideology-and-religion-in-the-philippines>.
- _____. 2017. *Specific Characteristics of our People's War*. Foreign Languages Press. <https://foreignlanguages.press/colorful-classics/specific-characteristics-of-our-peoples-war-jose-maria-sison>.
- _____. 2019. "On the Question of Protracted People's War in Industrial Capitalist Countries by Jose Maria Sison." Jose Maria Sison. June 8, 2019. <https://www.josemariasison.eu/follow-up-note-on-the-question-of-protracted-peoples-war-in-industrial-capitalist-countries-by-jose-maria-sison>.

- _____. 2020. "Semifeudalism in the Philippines." KMP: Updates from the Peasant Movement in the Philippines. October 3, 2020. <https://peasantmovementph.com/2020/10/03/semifeudalism-in-the-philippines-by-prof-jose-maria-sison>.
- _____. 2021. "Two Articles on the People's Struggle for a Just Peace." In *Selected Readings from the Works of Jose Maria Sison*. Foreign Languages Press.
- Sison, Jose Maria, and Regletto Aldrich Imbong. 2021. "Question on Mao Zedong Thought/Maoism." In , edited by Julieta De Lima, 265-72. International Network for Philippine Studies.
- Sison, Jose Maria, and Ninotchka Rosca. 2004. *Jose Maria Sison: At Home in the World : Portrait of a Revolutionary*. Open Hand Publishing, LLC.
- Sison, Jose Maria, and Rainer Werning. 1989. *The Philippine Revolution: The Leader's View*. Crane Russak.